

EĞİTİMDE 1980'Lİ YILLAR

Doç.Dr. Rifat OKÇABOL

Yetkililerin "Çağdaş insan yetiştiriyoruz" ve "gençlerimizi 21 inci yüzyıla hazırlıyoruz." sözleri 1980'li yıllarda ülkemizde gözlenen eğitsel gelişmelerle bağdaşmamaktadır. İstatistiksel verilere göre 1979-1990 yılları arasında gözlenen sayısal gelişmelerle niteliksel değişiklikler, aşağıdaki bölümlerde görüldüğü gibi, toplumu 21. yüzyıla hazırlayıcı içerikten uzak kalmaktadır.

Okulöncesi Eğitim

Okulöncesi eğitim bağımsız bir birim olan anaokulları (çocuk evi) ile ilkokul bünyesinde açılan anasınıflarında yürütülür. Okulöncesi eğitime katılan çocuk sayısı seksenlerin sonunda ancak 110,534'e çıkmıştır (Çizelge 1).

İlkokullar

Zorunlu ve beş yıllık öğretimi içeren ilkokullarda gözlenen artışlar okul sayısında yedi bin, öğretmen sayısından 25 bin ve öğrenci sayılarında ise 1.5 milyon dolayındadır. İlkokullarda öğrenci başarısı ortalama yüzde 90'ı geçmekte, bu oran kentlerde biraz yüksek kırsal bölgelerde ise biraz düşük olmaktadır. İlkokula giden öğrenciler içinde erkek öğrenciler çoğunluğu oluşturmaktadır. İlkokulların büyük bir çoğunluğunun köylerde olmasına karşın köylerde ilkokula gidenlerin sayısı kentlerde ilkokula gidenlerden daha azdır. İlkokul öğretmenlerinin de çoğu köy okullarında çalışmakta, köy okullarında

erkek öğretmenler kent okullarında ise bayan öğretmenler çoğunluğu oluşturmaktadır. Yaklaşık onbin ilkokulda ikili öğretim, 900 ilkokulda da üçlü öğretim yapılmaktadır. İşitme özürlüler için 30, görme özürlüler için 8, eğitilebilir çocuklar için 7 ve ortopedik özürlüler için de iki ilkokul bulunmaktadır. 1979-80 yılında 90 olan özel ilkokul sayısının 1980'lerde önce azaldığı sonra da 1989-90 yılında (35'i azınlık, 5'i yabancı olmak üzere) 155'e çıktığı görülmektedir.

Ortaokullar

1980'li yıllarda ikibinin üzerinde yeni ortaokul açılırken öğretmen sayısı 14.5 bin ve öğrenci sayılar da 1.7 milyon artmıştır. Ortaokullarda okullaşma oranları son yıllarda yüzde 55'i geçmişse de plan hedeflerinin gerisinde kalmaktadır. Hala ikili ve üçlü öğretim yapan ortaokullar vardır. Ortaokullara devam eden kız öğrencilerin sayısı erkek öğrenci sayısının yarısı kadardır. Ortaokullarda da okul ve öğretmenlerin çoğu köylerde, öğrencilerin ise çoğu kentlerde bulunmaktadır. Okulöncesi eğitimde ve ilkokulda köy çocuklarının aleyhine olan okullaşma durumu ortaokul düzeyinde daha da belirginleşmektedir. Ortaokulların 135 tanesi Anadolu Liseleri bünyesinde dir. Özel ortaokul sayısı seksenli yıllarda 77'den 171'3 (15'i azınlık ve 17'si yabancı okul) yükselmiştir. Görme özürlüler için 4, ortopedik özürlüler için 3, eğitilebilir çocuklar için 3 ve işitme özürlüleri için de 8 ortaokul bulunmaktadır. İlkokul ile ortaokulun birlikte olduğu ilköğretim okullarının sayısı 927 olup bunlardan 107 tanesi yatılı okuldur.

Ortaokullar içinde, genel derslerin yanında meslek derslerinin de okutulduğu meslek ortaokulları vardır. Meslek okulları, kız ve erkek teknik okulları ile ticaret ve turizme okullarının yanında din öğretimini de içermektedir. 1970'li yıllarda meslek ortaokullarının çoğu genel ortaokullara dönüştürülmüş, İmam Hatip oratokullarında ise bir değişikliğe gidilmemiştir. 1980'li yılların ikinci yarısında ise meslek ortaokullarının yeniden açıldığı görülmektedir. Meslek ortaokulları içinde İmam-Hatip oratokulu sayısı öteki meslek okullarının toplam sayısından daha çoktur. Kızların imam-hatip olması söz konusu olmasa da 1989-90 öğretim yılında bu okullarda yaklaşık 50 bini kız olmak üzere 189,837 öğrencinin bulunduğu görülmektedir. İmam-Hatip ortaokullarındaki öğrenci sayısı öteki meslek ortaokullarındaki toplam öğrenci sayısına yakındır.

Çizelge 1
1980'li Yıllarda Okul, Öğretmen ve
Öğrenci Sayılarındaki Değişim

Kurum adı	1979-1980			1989-1990		
	okul	öğretm.	öğrenci	okul	öğretm.	öğrenci
Okul öncesi	2,007	2,917	45,497	3,601	6,734	110,534
İlkokul	44,296	199,245	5,621,000	51,169	224,382	7,191,027
Ortaokul	4,103	30,930	1,180,233	6,357	47,239	2,980,606
Genel Lise	1,108	36,198	531,760	1,700	61,277	750,091
Meslek Lisesi	1,142	27,768	355,648	1,605	44,423	542,956
üniversite	347	20,699	270,278	428	28,856	560,446

Kaynaklar : DIE, 1982; DIE, 1989a; ÖSYM, MEB, 1989.

Liseler

Okul sayılarındaki artışlar genel liselerde yüzde 25 meslek liselerinde ise yüzde 40 kadardır. Öğrenci sayılarındaki artışlar da genel liselerde yüzde 41'i meslek liselerinde de yüzde 53'ü bulmaktadır. Liselerde okullaşma oranı yüzde 35 dolayında olup plan hedeflerinin çok gerisindedir. 1989-90 öğretim yılında öğretim yapılan liseler içinde 10 Akşam Lisesi, 28 Öğretmen Lisesi, 18 Anadolu Öğretmen Lisesi, bir Anadolu Güzel Sanatar Lisesi ve 154 özel lise (13'ü azınlık ve 16'sı yabancı), 76 Anadolu Lisesi ve 13 tane de Fen Lisesi vardır.

1,605 meslek lisesinin 599'u Erkek Teknik, 366'sı İmam-Hatip, 344'ü Kız Teknik ve 270'i de Ticaret Turizm Liseleridir. Ayrıca Sağlık, Tarım, Ziraat gibi meslek liseleri de vardır. İmam-Hatip Liseleri dışında kalan meslek liselerine sınavla öğrenci alınmaktadır. Öğrenci sayıları Erkek Teknik ve İmam-Hatip Liselerinde artmakta, Kız Teknik ile Ticaret ve Turizm okullarında ise pek değişmemektedir. 1989-90 öğretim yılında her 4.9 meslek liseye karşın bir İmam-Hatip Lisesi öğrencisi vardır. İmam-Hatip liselilerin yüzde 16 kadarı kız öğrencidir. Ortalama olarak bir Kız Teknik lisesine 133 öğrenci, bir İmam-Hatip Lisesine 253, bir Ticaret ve Turizm okuluna 512 ve bir Erkek Teknik lisesine 443 öğrenci düşmektedir. Genel liselerde bu sayı 441'dir. MEB'na bağlı olmayan meslek liselerinin (sağlık, tarım, polis koleji gibi) sayısı artarken nedense bu okullardaki öğrenci sayıları azalmaktadır.

Üniversiteler

1980'li yılların başında 19 üniversite ile kimi bu üniversitelerden bağımsız olan fakülte, akademi ve yüksekokul gibi 347 birimde yapılan yükseköğretim, 1981 yılında kabul edilen Yüksek Öğretim Yasasıyla birlikte, bu birimlerin birleştirildiği 27 üniversitede yürütülmeye başlanmıştır. Üniversitelerde okuyan öğrenci sayıları özellikle Açık Öğretim Fakültesi'ninin katkısıyla birkaç yılda yüzde yüze yakın artış göstermekte bu arada öğretim üyeleri sayılarındaki artışlar ise yetersiz kalmaktadır. Bu düzeyde okullaşma oranları da çok düşüktür. İlkokula başlayan her yüz çocuktan yükseköğretime devam edebilenlerin sayısı ancak 10'u bulmaktadır. 1988-89 öğretim yılında 29 üniversiteye devam eden 560, 446 öğrencinin 372 bini erkek, 165 bin kadarı önlisans, 18, 186'sı lisanüstü ve 8,921'i de doktora öğrencisidir. Fakülte, yüksekokul ve enstitü gibi 428 birimde çalışan 28,856 öğretim üyesinin 2,401'i okutman, 11,232'si araştırma görevlisi ve 4,867'si de öğretim görevlisidir. Yardımcı doçent, doçent ve profesör sayıları da 9, 402 kadardır. Öğretim elemanlarının yaklaşık olarak üçte biri bayandır.

Yaygın Eğitim

Yaygın eğitimde geniş kitlelere hizmet veren kurumların başında Hak Eğitimi merkezleri (HEM) gelmekte, bunu yabancı dil, bilgisayar ve benzeri konuların öğretildiği özel kurs yerleri, özel dersaneler, Çiraklık Eğitim Merkezleri (ÇEM) Kur'an kursları ve Pratik Kız Sanat okulları izlemektedir. (Çizelge 2). HEM etkinlikleri ile Pratik Kız Sanat okullarına katılanların sayıları yıllara göre değişiklik göstermekte, özel kurs ve dersanelerle Kur'an kurslarına ve ÇEM'ne devam edenlerin sayıları da sürekli olarak artmaktadır.

Seksenli yıllarda yaygın eğitimdeki en önemli olay 1981 yılında başlatılan okuma-yazma kampanyasıdır. Bu kampanya sırasında (ilk 3.5 yılda) 172, 978 okuma-yazma kursuna 3.5 milyon yetişkinin katılması sağlanmıştır (MEGSB, 1985).

Yaygın eğitime katılanların çoğunluğu bayandır ve öğrenimleri ilkokul düzeyindedir. Erkekler, çalışan kesim, kırsal yörelerde yaşayanlar ve yaşı 44'ü geçenler bu kurslara pek katılmamaktadır. Kur'an kurslarında ise katılanların çoğu 14'üne varmamış çocuklardır. Yaygın eğitim hizmetleri genellikle öğrenim düzeyi lise dengi olan eğitimcilerle yürütülmekte ve eğitimcilerin hemen yarısı bu işi geçici olarak yapmaktadır.

Çizelge 2

Yaygın Eğitim Hizmeti Yapan Kimi Kurumlarda Açılan Kurs ve Katılım Sayıları

Kurum adı	1979-1980		1989-1990	
	birim	katılan	birim	katılan
HEM	587	270,355	725	489,657
Pratik Kız S.	417	71,219	484	78,465
ÇEM	7	3,274	204	118,428
Dersane	78	36,569	706	219,872
Özel Kurs Yeri	91	22,855	1,438	229,273
Kur'an kursu	1,562	65,465	3,398	141,756*

* 1986-1987 yılına aittir.

Kaynaklar: DIE, 1989b; MEB, 1989.

Kalkınmada Öncelik İllerin Durumu

Bilindiği gibi ülkemizde kalkınma düzeyi bakımından illerin durumu dengeli değildir. Ağrı, Bingöl, Bitlis, Gümüşhane, Hakkari, Kars, Muş, Siirt, Tunceli ve Van kalkınmada birinci derecede önceliği olan illerdir. Bu illerde yaşayan nüfus, 1980 yılı nüfus sayımına göre, Türkiye nüfusunun yüzde 7.5'i kadardır. (DİE, 1984b). 1985 nüfus sayımının resmi olmayan sonuçlarına göre de bu oran pek değişmemektedir. (Cumhuriyet, 26.10.1985). Bu illerde okul çağındaki nüfusun da genel nüfusa paralel olduğunu düşünürsek eğitimde nicelik olarak dengeli bir dağılım varsa, her düzeydeki okullaşma oranlarının da yüzde 7.5'ler dolayında olması beklenir. 1986-87 öğretim yılı verilerine göre, bu illerde okulöncesi kurumlarla ilkokula giden öğrencilerin oranı 7.5'i biraz geçmektedir (Çizelge 3). Bu iki düzeyde kızların okula gitmeleri de Türkiye geneline uygun düşmektedir.

Öğrenim basamağı yükseldikçe okullaşma konusunda bu illerin payları yüzde 7.5'lardan azalarak uzaklaştığı görülmektedir. Türkiye'de ortaokula giden çocukların yüzde 5.2'si (erkek çocukların yüzde altısı, kız çocukların ise yüzde 3.6'sı) bu illerde dir. Genel lise düzeyinde ise bu illerde okuyanların oranı yüzde dörde düşmektedir. Genel lise düzeyinde ise bu illerde okuyanların oranı yüzde dörde düşmektedir (yüzde 5.8 erkek ve yüzde 2.6 kız öğrenci). Meslek liselerine gidenlerin oranı daha da azalıp kız ve erkek öğrencilerde yüzde üçlere inmektedir. Bu illerde öğrenci başarısı Türkiye genelindeki başarının gerisin-

de kalmakta, ilkokullarda başarı yüzde 75'e düşmektedir. Açık Öğretim Fakültesi dışında bu illerdeki yükseköğretim kurumlarına giden 3,551 öğrencinin yüzde 20'si bu illerde doğup büyümüş kimseler, yüzde 70 kadarı da yüksekokul öğrencileridir. Bir bakıma örgün eğitimdeki eksiklikleri gidirebilecek olan yaygın eğitime katılım da istenen sayılarda olmamaktadır.

Çizelge 3

1986-87 Yılında Kakınmada Öncelikli İllerde Sayısal Durum ve Türkiye Geneline Göre Yüzdeler

Okul Türü	Öğrenci	%	Öğrtm.	%	Okul	%
Okul öncesi	8,039	7.6	459	7.3	365	11.0
İlkokul	544,147	8.1	13,867	6.4	5.464	10.9
Ortaokul	92,303	4.7	1,388	3.3	334	6.1
Genel Lisesi	27,385	4.0	1,703	1.7	91	3.2
Meslek Lisesi	15,658	3.4	1,312	2.8	81	5.6
Yükseköğretim	3,551	1.0	132	0.5	11	3.0
Yaygın eğit.	102,225	7.9	6,030	10.9	6.236	13.0

* Dört fakülte ve yedi yüksekokul

** Açılan toplam kurs sayısı

Kaynaklar: DIE, 1988; DIE, 1989b; ÖSYM, 1987.

Kalkınmada birinci derecede öncelikli illerdeki 28 İmam Hatip Lisesinden 12'si, 62 Meslek Lisesinden de 6'sı yatılıdır. Bu illerde ayrıca Anadolu Lisesi bünyesinde 5 ortaokul, 42 tane yatılı ilköğretim okulu, Kars ve Van'da da birer özel dersane bulunmaktadır.

Bu sayısal göstergelerin özet olarak bir tek açıklaması olabilir: Nicel olarak eğitim sistemimizde okullaşma durumu istenilen düzeyin çok gerisindedir ve kalkınmada öncelikli illerde durum Türkiye geneline göre daha da kötüdür. Bu durumu değiştirmek ve iyileştirmek için gerçekten bir çaba harcanıp harcanmadığı ise bir bakıma genel bütçeden eğitime ayrılan paylara bakarak değerlendirilebilir.

1980'li Yıllarda Eğitim Bütçeleri

1980'li yıllarda genel bütçeden eğitime ayrılan paylara bakıldığında eğitime önem verilmediği görülmektedir. Kimi yıllara göre, sa-

vunma ve eğitim bütçeleri ile Milli Eğitim bakanlığındaki öğretim birimlerinin genel bütçeden aldıkları paylar Çizelge 4'te verilmektedir. Son yıllarda eğitime ayrılan pay çoğumuzun beğenmediği 1980 yılındaki düzeyine bile çıkamamıştır. 12 Eylül döneminde savunma payı artmış, eğitim payı azalmıştır. 12 Eylül dönemi sornasında seçimle gelen hükümetin ilk bütçesinde savunma payı yüksekliğini korumuş, eğitim payı daha da azalmıştır. Sonraki yıllarda savunma bütçesi azalırken eğitim bütçesi de azalmayı sürdürmüştür. Eğitime ne kadar önem verildiğinin vurgulandığı dönemler nedense eğitim paylarının en düşük düzeylerde olduğu yıllara denk gelmiştir.

Çizelge 4

Seçilmiş Yıllara Göre Bütçe Payları (%)

Yıllar	Milli Sav.	MEB	İlk-öğrt.	Orta-Öğrt.	Mesl. Eğit.	Din Eğit.	Yaygın Eğit.
1980	15.02	11.74	6.45	2.18	1.01	.23	.31
1881	18.67	9.62	4.79	1.86	1.04	.23	.30
1983	17.35	11.24	5.96	2.40	1.18	.32	.45
1984	18.17	10.63	6.29	1.44	1.20	.33	.40
1987	15.88	8.53	4.77	1.41	.95	.30	.33
1989	11.85	9.06	5.10	1.26	.99	.29	.37

Kaynak: İlgili yıllara ait bütçe yasalarından derlenmiştir.

12 Eylül döneminde savunma ve eğitim payları ortalaması sırasıyla yüzde 17.96 ve yüzde 10.57 düzeyindedir. Sonraki yılların ortalaması ise savunmada yüzde 15 ve eğitimde yüzde dokuz kadardır. 1987 yılı bütçesinde MEB'daki birimlere ayrılan paylara göre öğrenci maliyetleri ilköğretimde 76 bin, ortaöğretimde (genel ortaokul ve liselerde) 64 bin, din öğretiminde 127 bin ve mesleki öğretimde (din öğretimi dışında) da 267 bin liradır.

Sonuç

Beş yıllık kalkınma planlarında amaçlanan sonuçlara din öğretimi dışında ulaşılamamıştır. Her öğrenim basamağında bir öğretmene düşen öğrenci sayısı artmakta okul binaları ve dersaneler yetersiz kalmaktadır. Pek çok okulda spor salonu, kitaplık gibi eğitsel işlevi olan

de kalmakta, ilkokullarda başarı yüzde 75'e düşmektedir. Açık Öğretim Fakültesi dışında bu illerdeki yükseköğretim kurumlarına giden 3,551 öğrencinin yüzde 20'si bu illerde doğup büyümüş kimseler, yüzde 70 kadarı da yüksekokul öğrencileridir. Bir bakıma örgün eğitimdeki eksiklikleri gidirebilecek olan yaygın eğitime katılım da istenen sayılarda olmamaktadır.

Çizelge 3

1986-87 Yılında Kalkınmada Öncelikli İllerde Sayısal Durum ve Türkiye Geneline Göre Yüzdeler

Okul Türü	Öğrenci	%	Öğrtm.	%	Okul	%
Okul öncesi	8,039	7.6	459	7.3	365	11.0
İlkokul	544,147	8.1	13,867	6.4	5.464	10.9
Ortaokul	92,303	4.7	1,388	3.3	334	6.1
Genel Lisesi	27,385	4.0	1,703	1.7	91	3.2
Meslek Lisesi	15,658	3.4	1,312	2.8	81	5.6
Yükseköğretim	3,551	1.0	132	0.5	11	3.0
Yaygın eğit.	102,225	7.9	6,030	10.9	6.236	13.0

* Dört fakülte ve yedi yüksekokul

** Açılan toplam kurs sayısı

Kaynaklar: DIE, 1988; DIE, 1989b; ÖSYM, 1987.

Kalkınmada birinci derecede öncelikli illerdeki 28 İmam Hatip Lisesinden 12'si, 62 Meslek Lisesinden de 6'sı yatılıdır. Bu illerde ayrıca Anadolu Lisesi bünyesinde 5 ortaokul, 42 tane yatılı ilköğretim okulu, Kars ve Van'da da birer özel dersane bulunmaktadır.

Bu sayısal göstergelerin özet olarak bir tek açıklaması olabilir: Nicel olarak eğitim sistemimizde okullaşma durumu istenilen düzeyin çok gerisindedir ve kalkınmada öncelikli illerde durum Türkiye geneline göre daha da kötüdür. Bu durumu değiştirmek ve iyileştirmek için gerçekten bir çaba harcanıp harcanmadığı ise bir bakıma genel bütçeden eğitime ayrılan paylara bakarak değerlendirilebilir.

1980'li Yıllarda Eğitim Bütçeleri

1980'li yıllarda genel bütçeden eğitime ayrılan paylara bakıldığında eğitime önem verilmediği görülmektedir. Kimi yıllara göre, sa-

vunma ve eğitim bütçeleri ile Milli Eğitim bakanlığındaki öğretim birimlerinin genel bütçeden aldıkları paylar Çizelge 4'te verilmektedir. Son yıllarda eğitime ayrılan pay çoğumuzun beğenmediği 1980 yılındaki düzeyine bile çıkamamıştır. 12 Eylül döneminde savunma payı artmış, eğitim payı azalmıştır. 12 Eylül dönemi sornasında seçimle gelen hükümetin ilk bütçesinde savunma payı yüksekliğini korumuş, eğitim payı daha da azalmıştır. Sonraki yıllarda savunma bütçesi azalırken eğitim bütçesi de azalmayı sürdürmüştür. Eğitime ne kadar önem verildiğinin vurgulandığı dönemler nedense eğitim paylarının en düşük düzeylerde olduğu yıllara denk gelmiştir.

Çizelge 4

Seçilmiş Yıllara Göre Bütçe Payları (%)

Yıllar	Milli Sav.	İlk- MEB	İlk- öğrt.	Orta- Öğrt.	Mesl. Eğit.	Din Eğit.	Yaygın Eğit.
1980	15.02	11.74	6.45	2.18	1.01	.23	.31
1881	18.67	9.62	4.79	1.86	1.04	.23	.30
1983	17.35	11.24	5.96	2.40	1.18	.32	.45
1984	18.17	10.63	6.29	1.44	1.20	.33	.40
1987	15.88	8.53	4.77	1.41	.95	.30	.33
1989	11.85	9.06	5.10	1.26	.99	.29	.37

Kaynak: İlgili yıllara ait bütçe yasalarından derlenmiştir.

12 Eylül döneminde savunma ve eğitim payları ortalaması sırasıyla yüzde 17.96 ve yüzde 10.57 düzeylerindedir. Sonraki yılların ortalaması ise savunmada yüzde 15 ve eğitimde yüzde dokuz kaddır. 1987 yılı bütçesinde MEB'daki birimlere ayrılan paylara göre öğrenci maliyetleri ilköğretimde 76 bin, ortaöğretimde (genel ortaokul ve liselerde) 64 bin, din öğretiminde 127 bin ve mesleki öğretimde (din öğretimi dışında) da 267 bin liradır.

Sonuç

Beş yıllık kalkınma planlarında amaçlanan sonuçlara din öğretimi dışında ulaşılammıştır. Her öğrenim basamağında bir öğretmene düşen öğrenci sayısı artmakta okul binaları ve dersaneler yetersiz kalmaktadır. Pek çok okulda spor salonu, kitaplık gibi eğitsel işlevi olan

yerler yoktur. Hala ilkokula gidemeyen onbinlerce çocuk vardır. Okullaşma oranlarındaki artışlar yetersizdir. Seksenli yıllarda gözlenen sayısal artışlar, 1950 yılından bu yana onar yıllık dönemlerde görülen artışların gerisinde kalmaktadır. Mesleki teknik eğitim bu tür eğitim isteyenlerin hepsine hizmet verememektedir. Sürekli olarak yatırım yapılan alanın din öğretimi olduğu görülmektedir. Öğretim biçimi ve öğretim giderleri açısından genel eğitimden pek farklı olamayan din öğretiminde öğrenci birim maliyetinin yüksekliği (genel eğitimin iki katı oluşu), hele bu alana yapılan çok değişik kaynaklı bağışlar da göz önüne alındığında şaşırtıcıdır.

Eğitimin niteliği konusu ise daha da düşündürücüdür. Seksenli yılların bir özelliği eğitimde kimi doğmaları belletmeye yönelik eğitimlerin gelişmesidir. Din dersinin zorunlu olmasıyla filizlenen bu eğilimler, Darwin'ci düşüncelerin tukaka edilmesi ve ders programlarında felsefe gibi düşünsel derslerin azaltılmasıyla devam etmiştir. Yaşamı dinsel kurallara göre düzenleme çabaları, din eğitimindengelen kimselerin etkili görevlere getirilmesiyle, Diyanet İşleri Başkanlığı'nın Hac ve Umre gezilerinde öğrencilere kolaylıklar sağlayıcı ilanlarıyla, hızla çoğalan Kur'an kurslarıyla ve Milli Eğitim Bakanlığı'nın okullar için önerdiği Nur Hikayeleri gibi kitaplarla desteklenmektedir.

Eğitim/öğretim süreci bir bakıma, öğrencileri sınav yarışına hazırlama işlevine dönüşmüştür. Giriş sınavlarını başarmak (ayrılan kontenjan içine girebilmek) güçleştikçe özel dersane sayıları artmakta, sınavlara hazırlama furyası devlet okullarını da sarmakta, okulların açtığı sınavlara hazırlama kursları okulun ana işlevi olan eğitim-öğretimden daha baskın olmaya başlamaktadır. Örgün eğitim, varlıklı aile çocuklarının okul öncesinden başlayarak daha iyi okullarda (Anadolu Liseleri, o olmazsa özel liseler) nitelikli öğretmenler eliyle ve ayrıca özel kurs ve derslerle desteklenerek eğitilmelerini meşrulaştıran bir yapıya bürünmektedir.

Eğitimdeki bu gelişmelere bir yerde 12 Eylül'den sonra ki kimi uygulamaların da olumsuz yönde etkileri olmuştur. 12 Eylül'den sonra memurların dernek ve siyasi partilere üye olmalarının yasaklanması, 1402 sayılı yasayla birçok eğitimcinin işine son verilmesi, 2547 sayılı YÖK yasaının getirdiği ortam, zorunlu din dersi uygulaması, Türk Dil Kurumu ile Türk Tarih Kurumu'nun kapatılması, MEB'da 12 Eylül'den 15 gün sonra başlayıp günümüze dek süren ve bir türlü başarılı olmayan "reorganizasyon" çalışmaları, Bakanlıkta seksenli yıllarda göreve getirilen müsteşarların hiçbirinin bakanlıkta çalışmakta olan ve sistemi yakından tanıyan kimseler olmaması olumsuz etkiler bırakan uygulamaların başında gelmektedir.

Seksenli yılların bir başka özelliği ise, dinsel kadrolaşma ve Türk-İslam sentezine yakın olma dışında her yeni bakanın bir önceki bakanın yaptıklarının tersini yapmakla tanınması (örnek olarak bir bakan yabancı dil eğitimini ilkokulda başlatmaya kalkarken, bir başkasının yabancı dili seçmeli yapması, yine bir başkasının yabancı dili yeniden zorunlu yapması), bu nedenle bakanlıkta doğru ve yerinde kararlar alınamadığı ve kararların birkaç kişi arasında oluştuğu kuşkusunun doğmasıdır.

Okullaşma oranları, kalkınmada öncelikli illerdeki durum, eğitime ayrılan bütçe payları ve eğitim-öğretim sürecinin 80'li yıllardaki içeriği ile 21 inci yüzyıla hazırlanmamız ve eğitim alanında gelişmiş ülkelere yaklaşmamız çok güçtür.

Öneriler

Eğitim sistemimiz yetersiz, eğitim-öğretim süreci de öğrencileri 21. yüzyıla, bilgi toplumuna hazırlamaktan uzak, sistem çıktısı olan mezunların bir kısmı da Atatürk ilke ve devrimlerine karşı olduğuna göre bunun sorumluluğu kime aittir? Sorumlu, sistem girdileriyle amaca uygun mezun yetişip yetişmediğini denetleyen ve sistemi çalıştıran yönetim ögesidir, bakanlıktır. Dolayısıyla sorunların çözümünü önce yönetim ögesinde aramak gerekir. Yönetim ögesinin, dolayısıyla sistemin başarılı olabilmesi için:

1. Yönetici kadroların (bakanın da), 1739 sayılı Temel Eğitim Yasasında belirtilen eğitimin genel ve özel amaçlarını içtenlikle benimsemiş olmaları gerekir.

2. Sistem yapısında doğru ve yerinde karar vermeyi kolaylaştıracak değişikliklere gidilmelidir. Bakanlıkta eğitsel verileri toplayacak, saklayacak ve karar organlarının hizmetine sunacak bir birim oluşturulmalıdır. İstatistiksel verilerin yanında yeni bilgiler üretmek ve sorunları saptayıp çözüm yolları aramak için araştırma yapabilecek birimlere işlerlik kazandırılmalıdır.

Talim ve Terbiye Kurulu'nun önce adı sonra da yapısı değiştirilmelidir (öneri üretebilecek ve uygun bulunmayan kararlara karşı çıkabilecek yapıda olmalı, kurul eğitim öğretim kurulu adını almalı, üyeler ilköğretim, mesleki eğitim, yaygın eğitim gibi uzmanlık alanlarına ayrılmalı, üyeler atamayla değil seçimle gelmeli ve eğitim fakülteleri kurulda temsil edilmelidir).

Doğru kararlar almak ve alınan kararları yerinde uygulayabilmek için merkez ve taşra örgütlerinin karar alma süreci içinde yetki ve sorumlulukları artırılmalıdır. Uygulamaları etkin bir biçimde izleme ve denetleme işlevi hem sistemin kendi içinde sürdürülmeli hem de halkın de-

mokratik haklarını kullanarak bu işlevi yapabilmesi sağlanmalıdır. Sorunlar ve çözümler demokratik ortamlarda tartışılabilir.

3. Genel bütçeden MEB'na ayrılan pay giderek artırılmalı, eğitim için ek kaynak bulunmalıdır. Özel öğretmenlere ve dersanelere milyonlarca lira harcayarak çocuğunu Anadolu liselerine ya da özel liselere hazırlayan ya da çocuğunu yurtdışında özel dövizli olarak okutan ailelerden ve yetişmiş insan gücünü (onların yetişmesinde hiçbir katkısı olmadan) kullanan iş çevrelerinden eğitim hizmeti için yeni bir kaynak yaratılmalıdır.

4. Eğitim-öğretim süreci kimi doğmaları belletme yerine öğrenciyi okumaya, düşünmeye ve araştırmaya yönelten bir içeriğe kavuşturulmalıdır. İmam-Hatip okullarının açılış amaçları yenide gözden geçirilmeli, amaç gerçekten din adamı yetiştirmekse, ilkokul öğretmenlerinin bile dört yıllık yüksekokullarda eğitilmeye başlandığı bir toplumda, din adamı da ortaokul ve lise yerine ilahiyat Fakültesi gibi ilgili yüksekokullarda yetiştirilmelidir.

5. Meslek okulları yalnız lise düzeyinde açılmalı ve iş dünyasının gereksinimlerini giderecek yönde geliştirilmeli, meslek liseleri isteyen öğrencinin girebileceği sayılara çıkarılmalıdır.

6. Yaygın eğitime önem verilmeli, özellikle kırsal kesimlerde yaşayanlarla dar gelirliilere ulaşılmalı, kurslar yetişkinlerin kolaylıkla katılabilecekleri saatlerde açılmalıdır. Kurslarda sağlık, vatandaşlık, demokrasi ve çevre konularına önem verilmelidir.

7. Kalkınmada öncelikli iller için özel yöntemler aranmalıdır. O yörelerde yaşayan çocuklara sunulan yatılı okul ve burs olanakları artırılmalıdır. Meslek liselerinde ve yaygın eğitimde yörenin özelliklerine göre küçük sanayi ile el sanatlarını geliştirici ve gelir getirci programlar uygulanmalıdır.

8. Özellikle ilk ve ortaöğretimde, seçkinler eğitimi yerine, herkese yeteneği ölçüsünde eğitim verilmelidir.

KAYNAKÇA

DİE, Milli Eğitim İstatistikleri: Yaygın Eğitim 1979-1980. Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü (DİE) Yayın no: 983, DİE Matbaası, 1982a.

DİE, Milli Eğitim İstatistikleri: Yükseköğretim: 1980-1981. Ankara: DİE Yayın No: 1016 DİE Matbaası, 1982b.

Genel Nüfus Sayımı 12.10.1980. Ankara: DİE Matbaası, 1984b.

Milli Eğitim İstatistikleri 1986-1987: Örgün Eğitim. Ankara: DİE Yayın No: 1291, DİE Matbaası, 1988.

Milli Eğitim İstatistikleri: Örgün Eğitim 1987-1988. Ankara:DİE Yayın NO: 1391, DİE Matbaası, 1989a.

Milli Eğitim İstatistikleri: Yaygın Eğitim 1986-1987. Ankara: DİE Yayın No: 1379, DİE Matbaası, 1989b.

MEB, Milli Eğitim Bakanı Avni Akyol'un T.B.M.M. Bütçe Konuşması. Ankara: MEB Ders Aletleri Yapım Merkezi Matbaası, 1989.

MEGSB, Eğitim Gençlik ve Spor İstatistikleri 1984-1985. Ankara: Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı (MEGSB), 1985.

ÖSYM, 1986-1987 Öğretim Yılı Yükseköğretim İstatistikleri. Ankara: Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi (ÖSYM), DKB 8, Meteksan Lt. Şkt., 1987.

1988-1989 Öğretim Yılı Yükseköğretim İstatistikleri. Ankara: ÖSYM, DKB 12, Meteksan Lt. Şkt., 1989.